

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

БРУСЛИК ОЛЕКСІЙ ЮРІЙОВИЧ

УДК 342.53(410)

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ПАРЛАМЕНТУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі державного будівництва Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Серьогіна Світлана Григорівна**, Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, директор, заслужений діяч науки і техніки України

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Колісник Віктор Павлович**, Конституційний Суд України, суддя, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

кандидат юридичних наук, доцент **Воронов Марк Миколайович**, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, завідувач кафедри конституційного і муніципального права.

Захист відбудеться «30» березня 2017 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «28» лютого 2017 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. Ю. Уркевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із пріоритетних напрямків розвитку вітчизняного конституціоналізму є посилення представницьких засад організації та діяльності державного апарату, у тому числі оптимізація організації і діяльності парламенту – Верховної Ради України. Формування належної доктринальної бази відповідних реформ потребує врахування передового зарубіжного досвіду, що актуалізує проблематику компаративістських досліджень кращих парламентських практик, передусім у державах розвиненої демократії.

Як відомо, основоположником європейського парламентаризму є британський Парламент, історія якого налічує вже вісім століть. Всупереч спробам наслідувати його на європейському континенті, Вестмінстерський Парламент володіє низкою унікальних конституційно-правових особливостей, зумовлених специфікою британської правової системи та відповідної моделі державно-владного управління. Досвід функціонування британського Парламенту викликає значний теоретичний і практичний інтерес, адже його функціональна модель, що вважається еталоном побудови парламентської системи, була випробувана часом і довела свою ефективність. Практика сучасного британського парламентаризму, в основу якої покладено предметний діалог між державою і суспільством, владою й опозицією, високий рівень правової культури, взаємоповаги, відповідальності, дотримання встановлених правил і толерантності, може бути застосована і в умовах діючої в Україні парламентсько-президентської форми правління. Поглиблене дослідження конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії дасть змогу запропонувати шляхи розвитку та вдосконалення вітчизняного парламентаризму.

Не зважаючи на актуальність розглядуваної теми, у вітчизняній правовій науці не було здійснено комплексного її дослідження. Серед науковців, які займалися вивченням конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії, слід відзначити насамперед тих учених-конституціоналістів, роботи яких стали доктринальними джерелами британської конституції. До таких належать: В. Беджгот, В. Блекстон, Г. де Бректон, А. Дайсі, В. Енсон, Е. Коук, Т. Літльтон, Т. Е. Мей та ін. Сучасними британськими дослідниками статусу Парламенту є: Т. Алан, Т. Бінгем, В. Богданор, П. Бромхед, В. Вейд, Дж. Голдсворсі, Дж. Гріффіт, Г. Дрюрі, М. Елліот, А. Келсо, А. Кінг, П. Лейланд, Ф. Нортон, Д. Олівер та ін. Певні аспекти даної проблеми висвітлювали представники вітчизняної школи конституційного права: Ю. Г. Барабаш, І. Ю. Богдановська, А.З.Георгіца, О. П. Євсєєв, М. М. Ковалевський, І. Г. Ковальов, В. П. Колісник, А. М. Колодій, Л. Т. Кривенко, Н. С. Крилова, П. М. Любченко, В. В. Маклаков, О. О. Майданник, О. В. Марцеляк, А. О. Мішин, Н. В. Мішина, О. В. Петришин, В. Ф. Погорілко, І. В. Процюк, А. О. Селіванов, С. Г. Серьогіна, Ю. М. Тодика, В. М. Шаповал, В. Є. Чиркін та ін.

Разом із тим, наявні у вітчизняній юридичній науці конституційно-правові розробки досліджуваної проблематики мають фрагментарний характер, а наукові праці радянських часів не

відповідають потребам сучасної державознавчої науки та практики, що зумовлює необхідність подальшого наукового дослідження конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження здійснювалося на кафедрі державного будівництва Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Конституційно-правові проблеми забезпечення верховенства права у функціонуванні механізму публічної влади в Україні» (державна реєстрація № 0111U000966). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, протокол № 4 від 20 грудня 2013 р.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є розробка цілісної концепції конституційно-правового статусу британського Парламенту, комплексна характеристика цього інституту та окреслення підходів щодо його вдосконалення з урахуванням сучасних політико-правових реалій.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань:

- систематизувати концептуальні підходи до розуміння конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії та з'ясувати його зміст;

- встановити особливості конституційно-правових засад регламентації правового статусу Парламенту з урахуванням системи джерел британської конституції;

- визначити зміни у наукових уявленнях і закріпленні правового статусу британського Парламенту на різних етапах його розвитку впродовж XII–XXI ст. з метою виявлення закономірностей трансформації парламентської моделі Сполученого Королівства;

- розкрити особливості функціонування британського Парламенту у Вестмінстерській системі державно-владного управління; виявити недоліки у механізмі взаємодії Парламенту Великобританії з органами інших гілок влади й науково обґрунтувати рекомендації, спрямовані на оптимізацію цього механізму;

- охарактеризувати функціонально-компетенційну специфіку Парламенту Великобританії в умовах новітньої модернізації конституційної монархії й парламентського правління;

- з'ясувати роль парламентських підрозділів і допоміжних служб щодо реалізації основних функцій і повноважень законодавчого органу з огляду на їх місце у системно-структурній організації Парламенту Сполученого Королівства;

- визначити тенденції вдосконалення правового регулювання способів формування Парламенту Великобританії та їх вплив на інституційну

характеристику британської парламентської моделі;

- висвітлити сучасні та перспективні тенденції трансформації конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які складаються у сфері організації та

функціонування британського Парламенту.

Предмет дослідження – конституційно-правовий статус Парламенту Великобританії.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить система філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів. Використання діалектичного методу дозволило всебічно розглянути конституційно-правовий статус британського Парламенту як явище, яке знаходиться в динаміці та постійному оновленні, виявити закономірності функціонування і розвитку цього інституту в сучасних умовах інтенсифікації суспільно-політичного життя, простежити еволюцію його моделей під впливом різноманітних факторів. Герменевтичний метод використовувався у процесі тлумачення джерел національного права, судової практики Великобританії щодо організації і функціонування її Парламенту. Завдяки використанню методів аналізу та синтезу, індукції та дедукції, абстракції встановлено ознаки і вироблено поняття конституційно- правового статусу Парламенту Сполученого Королівства. Системно-структурний метод дозволив визначити роль і місце британського Парламенту в механізмі державного управління, з'ясувати його сутнісні ознаки і структуру; структурно-функціональний – встановити функціональну спрямованість діяльності Парламенту Великобританії, а також надати функціональні характеристики його підрозділів; формально-юридичний – провести змістовне опрацювання текстів правових актів, що закріплюють елементи конституційно-правового статусу британського Парламенту. З огляду на специфіку правового розвитку й становлення Вестмінстерського Парламенту, історичний метод використовувався під час всього дослідження, однак особливе значення мав при аналізі еволюції цього інституту. Визначення перспектив розвитку правового регулювання статусу Парламенту Великобританії та напрямків оптимізації його функціонування ґрунтувалося на методі прогнозування.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першою у вітчизняній юридичній науці працею, в якій викладено цілісну концепцію конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії, визначено його зміст і структуру, правове закріплення та шляхи удосконалення. Результати проведеного дослідження знайшли своє відображення у таких нових положеннях, що виносяться на захист.

Уперше:

- запропоновано на основі аналізу британської правової доктрини та системи джерел британської конституції визначення британського Парламенту як аристократично-представницького, активно-реактивного трьохелементного

інституту, який складається з Палати громад, Палати лордів та королеви (Королева-в-Парламенті), типу легіслатури-арени, що формально-юридично має необмежену компетенцію та діє в умовах конституційної монархії і парламентського правління;

- визначено конституційно-правовий статус Парламенту Великобританії як сукупність політико-правових характеристик, що ґрунтуються на основоположних принципах некодифікованої конституції Сполученого Королівства, містяться в статутному, прецедентному праві, праві ЄС, парламентських звичаях, конституційних угодах та фундаментальних правових трактатах і визначають правову природу Парламенту, його місце в системі органів державної влади, порядок формування, структуру, принципи організації та діяльності, функції та компетенцію, а також особливості його функціонування;

- запропоновано авторську періодизацію еволюції конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії; виокремлено шість етапів його становлення: 1) 1215–1307 рр. – початок конституціоналізації Парламенту; 2) 1307–1529 рр. – період становлення і структуризації Парламенту; 3) 1529–1707 рр. – поступовий перехід до дуалістичної монархії та встановлення принципу верховенства Парламенту; 4) 1707–1911 рр. – період гегемонії Парламенту; 5) 1911–2009 рр. – період реформ Палати лордів; 6) 2009 р. – дотепер – період функціонування Парламенту в умовах деволюції та європейської реінтеграції;

- узагальнено та систематизовано зміни, що відбулися в статусі британського Парламенту протягом двох останніх етапів його еволюції (починаючи з 1911 р. і дотепер), серед яких виокремлено: а) інституційно-структурні – зміни щодо порядку формування і структурної побудови окремих елементів Парламенту; б) функціонально-компетенційні – зміна повноважень Парламенту та порядку його взаємодії з іншими органами державної влади; в) процедурні – модернізація парламентських процедур;

- виокремлено фактори, що обмежують на сьогодні суверенітет британського Парламенту в законодавчій сфері; усі вони класифіковані на інституційні (Суд ЄС, Європейський суд з прав людини), нормативні (право ЄС, Акт про права людини 1998 р.), процедурні (референдна демократія, конституційний процес деволюції); обґрунтовано, що внаслідок проведення низки конституційних реформ, починаючи з 1997 р., принцип парламентського верховенства більше не має абсолютного характеру;

- обґрунтовано доцільність використання британського досвіду парламентських практик в аспекті впровадження в національне законодавство України європейських стандартів парламентаризму щодо: свободи слова, верховенства права, посилення боротьби з корупцією, реалізації цивілізованих правил співпраці більшості й опозиції на основі парламентської демократії, забезпечення суверенності Верховної Ради України. Для більшої дієвості парламентського контролю в Україні доцільно: 1) запровадити щотижневі півгодинні запитання до Прем'єр-міністра (в окремий день) та міністрів Уряду (в порядку ротації) в Парламенті, що забезпечить не лише більш ефективний парламентський контроль, а й покращить кооперацію між Парламентом та Урядом; 2) створити систему спеціальних парламентських комітетів відомчого

характеру; 3) запровадити посаду парламентського уповноваженого у справах адміністрації; 4) передбачити обов'язкове звітування міністра фінансів у середині бюджетного року про поточний стан виконання державного бюджету. Запропоновано визначити статус парламентської опозиції в Законі України «Про Регламент Верховної Ради України», а також посилити дисциплінарні санкції стосовно парламентарів у разі порушення Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», наприклад, позбавлення заробітної плати, позбавлення права голосу, заборона відвідувати сесійну залу тощо;

удосконалено:

- змістовну характеристику чинної конституції Великобританії; обґрунтовано тезу, що попри консерватизм британського конституціоналізму, в результаті фундаментальних трансформацій ХХ – початку ХХІ ст. створено «нову британську некодифіковану конституцію», ядро якої становить оновлений конституційно-правовий статус Парламенту;

- розуміння конституційно-правового статусу Парламенту Сполученого Королівства; обґрунтовано, що оскільки в структурному плані – це двопалатний, але трьохелементний інститут, який складається з Палати громад, Палати лордів та королеви (Королеви-в-Парламенті), а конституційно-правовий статус цих елементів суттєво різниться, слід розрізняти конституційно-правовий статус Парламенту як триєдиної інституції і конституційно-правовий статус кожного з її елементів;

- розуміння конституційного принципу парламентського суверенітету (верховенства). До його системоутворюючих елементів віднесено: виключну компетенцію Парламенту; виключний імунітет Парламенту; принцип потенційного скасування закону; принцип мовчазної згоди суверена; правило визнання;

- системний підхід до розуміння функцій британського Парламенту; усі вони розподілені на дві групи – основні (представницька, дебатна, контрольна, законодавча, фінансова) та допоміжні (зовнішньополітична, установча, квазісудова, інформаційна, освітня);

- характеристику законотворчої ролі британського Парламенту в умовах оновленої конституції; продемонстровано, що в умовах поєднання принципів поділу та злиття влади, що притаманно Вестмінстерській моделі, завдання Парламенту Великобританії в аспекті реалізації законодавчої функції полягає не в розробці біллів, а у вивченні, критиці і прийнятті остаточного рішення щодо урядових законодавчих пропозицій;

набули подальшого розвитку:

- джерельна база дослідження за рахунок залучення до наукового обігу значної кількості доктринальних робіт британських конституціоналістів, конституційних угод, прецедентів, парламентських практик, що не були об'єктом вивчення вітчизняних науковців і можуть слугувати підґрунтям більш комплексного осмислення питань конституційно-правового статусу Парламенту

Сполученого Королівства;

- теза про те, що теоретико-конституційним виміром співвідношення та взаємозв'язку Парламенту Великобританії з виконавчою та судовою гілками влади є кореляція принципу парламентського суверенітету з принципами верховенства права та поділу влади;

- характеристика нового режиму взаємовідносин між Парламентом Сполученого Королівства, з одного боку, і виконавчою та судовою владою – з іншого; аргументовано, що система стримувань і противаг зазнала змін внаслідок прийняття Парламентом низки актів конституційного характеру (до прикладу, Акт про конституційну реформу 2005 р., Акт про фіксований термін Парламенту 2011 р. та ін.);

- наукові погляди на перспективи реформування Вестмінстерської моделі; серед пріоритетних напрямків майбутньої трансформації статусу Парламенту Великобританії виокремлено: реформування Палати лордів; зміну виборчої системи на загальних виборах до Палати громад; удосконалення парламентських процедур задля покращення якості реалізації основних функцій британського Парламенту; реформування статусу цього Парламенту в контексті європейської реінтеграції та подальшого проведення деволюції.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані висновки та практичні рекомендації можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – для подальшого вивчення конституційно-правових засад організації та функціонування Парламенту Великобританії, зарубіжного і вітчизняного парламентаризму; у правотворчості – для удосконалення правового регулювання конституційно-правового статусу українського Парламенту з урахуванням британської парламентарної практики; у навчальному процесі – при викладанні курсу конституційного права зарубіжних країн; конституційного права України; державного будівництва; під час підготовки навчальних та методичних видань з досліджуваної проблематики; у виховній роботі – для підвищення рівня правової культури громадян, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, які містяться у дисертації, обговорювались і були схвалені на засіданнях кафедри державного будівництва Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Ключові положення роботи було оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських конференціях та «круглих столах», а саме: «Юридична осінь 2013 року» (м. Харків, 14 листопада 2013 р.), «Правова доктрина – основа формування правової системи держави» (м. Харків, 20 – 21 листопада 2013 р.), «VII Тодиківські читання» (м. Харків, 26 – 27 вересня 2014 року), «Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.» (м. Запоріжжя, 29 – 30 січня 2016 р.). Положення дисертації доповідалися дисертантом на III (м. Яремче, Івано-Франківської області, 27 липня – 3 серпня 2014 р.) та V (м. Чернігів, 25 – 30 липня 2016 р.) Літніх школах «Верховенство права і конституціоналізм».

Публікації. Основні результати дослідження знайшли відображення у 15 публікаціях, у т. ч. у 7 статтях у фахових виданнях України, 2 статтях в іноземних виданнях, а також у тезах 6 доповідей на науково-практичних конференціях і «круглих столах».

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (296 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 233 сторінки, із них основного тексту – 201 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, продемонстровано її зв'язок з науковими планами та програмами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет, а також методологію дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведені дані про апробацію та публікації, структуру і обсяг роботи.

Розділ 1. «Теоретичні та конституційно-правові засади функціонування Парламенту Великобританії» складається з трьох підрозділів, в яких проаналізовано стан наукового опрацювання визначеної проблематики, нормативну основу дослідження, систематизовано різні підходи до розуміння конституційного статусу Парламенту Великобританії та основоположних принципів його організації, досліджена його еволюція та місце в сучасній системі вищих органів державної влади.

У підрозділі 1.1. *«Конституційно-правове регулювання статусу Парламенту Великобританії»* на основі дослідження британської правової доктрини та некодифікованої конституції розкрито юридичну природу, сутнісні характеристики Парламенту Великобританії, специфіку правової регламентації його статусу. Зауважено, що з точки зору конституційної теорії елементами конституційно-правового статусу Парламенту є: 1) його правова природа (представницький, вищий законодавчий орган, легіслатура-арена); 2) функції; 3) компетенція; 4) місце і роль у системі владних інституцій; 5) порядок формування; 6) структура та порядок функціонування. Здійснено аналіз конституційних джерел, які регулюють окремі статусні аспекти британського Парламенту. З урахуванням некодифікованого, комбінованого характеру конституції Великобританії, відзначається особливе місце в її побудові системи основоположних конституційних принципів, які забезпечують збалансований розвиток не лише самої конституції, а й державних інститутів та правової системи загалом. Серед таких принципів виділено: 1) принцип парламентського суверенітету (верховенства Парламенту); 2) принцип верховенства права; 3) принцип поділу влади. У підрозділі аналізується як класичне, наведене А. Дайсі, так і сучасне розуміння принципу верховенства права. Розглянуто теоретичну складову співвідношення принципу парламентського суверенітету та принципу верховенства права. Нині принцип

парламентського суверенітету має такі елементи: виключна компетенція Парламенту, виключний імунітету Парламенту, доктрина потенційного скасування закону, мовчазна згода суверена та правило визнання. Детально досліджено вплив актів про Парламент 1911 та 1949 рр., справи Джексона та конституційних угод на конституційно-правовий статус Парламенту. На основі різних класифікаційних підходів Парламент Великобританії охарактеризовано як: двопалатний, трьохелементний, активно-реактивний, аристократично-представницький, з необмеженою компетенцією, соціально неоднорідний вищий орган державної влади типу легіслатури-арени.

Підрозділ 1.2. «Еволюція статусу британського Парламенту» присвячено дослідженню генези конституційно-правового статусу Парламенту Сполученого Королівства. Запропонована її періодизація, яка має шість етапів.

Перший етап еволюції (1215–1307 рр.) – період поступового зародження Парламенту як владного інституту. Другий етап (1307–1529 рр.) характеризується формуванням парламентських функцій, серед яких вирізняються: а) судова; б) фінансова; в) законодавча; г) управлінська (консультуюча); д) представницька; е) інформаційно-комунікаційна. Специфікою третього етапу (1529–1707 рр.) є боротьба Парламенту за привілеї та розширення компетенції, розвиток парламентської практики. У вказаний період відбулася низка революційних трансформацій, апогеєм яких стало прийняття Білля про права 1689 року, що закріпив перехід до конституційної монархії із встановленням режиму парламентського правління та формуванням принципу суверенітету Парламенту. Протягом четвертого етапу еволюції британського Парламенту (1707–1911 рр.) видозмінюється виконавча гілка влади, започатковується практика формування Уряду та Кабінету, утверджується принцип міністерської відповідальності. Також в зазначений період здійснюється трьохетапне реформування виборчої системи Сполученого Королівства (1832 р., 1867 р., 1885 р.). Особливістю п'ятого етапу (1911–2009 рр.) є зниження впливу Палати лордів на діяльність Парламенту та проведення низки конституційних реформ, центральним елементом яких став конституційно-правовий статус Парламенту. Шостий етап (з 2009 року і дотепер) пов'язаний із європейською реінтеграцією Сполученого Королівства та посиленням деволуційних процесів усередині країни, що має контраверсійний вплив на конституційно-правовий статус Парламенту. Адже перший процес слугує відновленню статусу Парламенту, а другий – обмеженню його компетенції.

Підрозділ 1.3. «Місце і роль британського Парламенту в системі вищих органів державної влади» присвячено з'ясуванню взаємозв'язку британського Парламенту з виконавчою та судовою владою. Аналізується британська модель принципу поділу влади та його реалізація в некодифікованій конституції. Проведені у Великобританії конституційні реформи принципово змінили співвідношення законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Баланс у відносинах між законодавчою та виконавчою владою, який був порушений у ХХ ст., Парламент зміг відновити

шляхом прийняття низки конституційних статутів. Серед способів впливу Парламенту на виконавчу владу слід виділити: реалізацію Парламентом контрольної функції, міністерську відповідальність (індивідуальну та колективну), діяльність офіційної Опозиції Її Величності та Палати лордів як стримуючих Уряд інституцій. У свою чергу, виконавча влада впливає на Парламент через діяльність парламентських хлестів, лідера Палати громад, шляхом розробки законопроектів тощо. Взаємозв'язок між законодавчою та судовою гілкою влади розглянуто як практичний аспект продовження доктринальної дискусії про співвідношення принципу парламентського суверенітету і принципу верховенства права. Розглянуто аргументи академічних апологетів теорії загальноправового конституціоналізму щодо співвідношення парламентського суверенітету та верховенства права. Обґрунтовано, що статутне право має пріоритет над прецедентним і суд не може скасовувати чи переглядати положення закону на підставі відповідності актів Парламенту принципу верховенства права. Суд у Сполученому Королівстві може: 1) тлумачити статутне право; 2) володіє правом квазіконституційного судового контролю, що проявляється в праві суду виносити «декларацію про несумісність» Конвенції з прав людини і окремих положень законів, прийнятих Парламентом (ст. 4 Акта про права людини 1998 р.); 3) має право контролю за делегованим (вторинним) законодавством.

Розділ 2. «Загальна характеристика конституційно-правового статусу британського Парламенту» містить три підрозділи, присвячені розгляду окремих статусних аспектів Парламенту Великобританії.

У підрозділі 2.1. *«Функції та компетенція Парламенту Великобританії»* розглянуто різні підходи вітчизняних та британських конституціоналістів до визначення основних напрямків діяльності Парламенту. Запропонований поділ його функцій на основні й допоміжні. До першої групи віднесено представницьку, дебатну, контрольну, законодавчу і фінансову функції, до другої – зовнішньополітичну, установчу, квазісудову, інформаційну та освітню. Відзначено, що Парламент Великобританії, виходячи із середньовічної концепції всекомпетентності Високого Суду Парламенту, яка пізніше трансформувалася у принцип парламентського суверенітету, формально-юридично володіє необмеженою компетенцією.

Детально розкрито зміст основних парламентських функцій. В умовах функціонування демократичного режиму провідною функцією Парламенту є представницька, адже як зазначав А. Дайсі, саме політичний суверен (народ) делегує юридичному суверену (Королеві-в-Парламенті) його повноваження. Враховуючи форму правління Сполученого Королівства, обґрунтовано важливість дебатної функції, оскільки парламентаризм, за К. Шмідтом, – це «правління через обговорення». Доведено, що контрольний напрям діяльності Парламенту реалізується у трьох сферах: 1) політика та державне управління; 2) законодавство; 3) фінанси. При цьому основними формами парламентського контролю за політикою та сферою управління є: 1) питання комонерів

та лордів до Прем'єр-міністра і міністрів Уряду; 2) діяльність спеціальних комітетів палат Парламенту; 3) функціонування інституту парламентського уповноваженого (омбудсмена) у справах адміністрації. Контроль за актами делегованого законодавства Парламент здійснює у формах загального, попереднього і наступного парламентського контролю. Фінансова функція Парламенту Великобританії здійснюється виключно Палатою громад та має подвійну природу: прийняття бюджету і контроль за його виконанням.

У межах законодавчої функції Парламенту детально розглянуто специфіку законодавчого процесу у Сполученому Королівстві. З'ясовано, що за своєю природою законопроекти у цій країні поділяються на три групи біллів: публічні; приватні; гібридні. Наведена характеристика законодавчого процесу, який у британському Парламенті має наступні стадії: 1) перше читання; 2) друге читання; 3) стадія комітету; 4) звіт комітету; 5) третє читання. Законопроект має бути розглянутий у вказаних стадіях в обох палатах Парламенту. Після проходження законопроектом третього читання в обох палатах він повертається до тієї, куди був внесений, із поправками, запропонованими іншою Палатою. На даній стадії законодавчого процесу обидві палати мають погодити формулювання законопроекту. Ця стадія має неформальну назву «пінг-понг», оскільки палати Парламенту направляють одна одній свої пропозиції щодо редакції дискусійних статей білля доти, поки не досягнуть остаточної згоди щодо всіх його положень. Після прийняття Парламентом законопроект передається монарху для отримання королівської промудрації.

У підрозділі 2.2. *«Структура британського Парламенту і способи його формування»* проаналізовано специфіку формування кожного з трьох елементів Парламенту (Палата громад, Палата лордів, монарх). Зазначено, що правила престолонаслідування, вибори членів Палати громад та призначення перів закріплені та регулюються головним чином актами Парламенту. При цьому Палата громад складається з 650 парламентарів (коммонерів) і є єдиним виборним елементом британського Парламенту. Коммонери обираються на 5 років шляхом загальних, рівних, прямих, таємних виборів за мажоритарною системою відносної більшості. Проаналізовано категорії осіб, яким належить активне і пасивне виборче право, суб'єкти проведення виборів та порядок їх проведення.

Констатується, що нині діюча Палата лордів британського Парламенту є унікальним конституційно-правовим феноменом у сучасному парламентаризмі. У XXI ст. у жодній демократичній країні світу немає палат парламентів, склад яких би формувався без будь-якої участі населення. На даний час Палата лордів британського Парламенту складається з трьох категорій лордів: 1) спадкові пери; 2) довічні пери; 3) єпископи. Статтею 2 Акта про Палату лордів 1999 р. встановлено, що до моменту проведення наступного етапу реформи свої місця зберігають 90 спадкових членів Палати. Із 759 спадкових перів усім складом Палати було обрано 15 перів із числа тих, хто заявив про готовність зайняти адміністративні посади в Палаті лордів. 75 місць було

розподілено між спадковими перами, які є прихильниками провідних політичних партій, і так званими «незалежними перами», які не ідентифікують себе прибічниками певної політичної сили. Титул барона, яким монарх наділяє тих осіб, яких йому рекомендує Прем'єр-міністр, дає право на довічне перство. Нині у британському Парламенті 698 спадкових перів. До третьої категорії членів Палати лордів належать духовні лорди – це 26 вищих єпископів англіканської церкви. Унаслідок прийняття у 2013 р. Акта про спадкування Корони, що набув чинності у 2015 р., кастильську систему престолонаслідування було змінено на скандинавську. Зміни передбачають три основні новели: 1) всі члени королівської сім'ї чоловічої статі, які народилися після 28 жовтня 2011 р., більше не можуть випереджати своїх старших сестер у лінії успадкування британського престолу; 2) шлюб з католиком більше не є підставою для виключення зі списку претендентів на Корону; 3) якщо раніше для укладення законного шлюбу з будь-яким представником королівської родини була потрібна згода монарха, то тепер подібний дозвіл повинні будуть отримувати лише перші 6 претендентів у черзі на трон.

У підрозділі 2.3. *«Основні тенденції трансформації конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії»* розглянуто сукупність факторів, що обмежують компетенцію британського Парламенту, серед яких: інституційні (Суд ЄС, Європейський суд з прав людини), нормативні (право ЄС, Акт про права людини 1998 р.) та процедурні (референдна демократія, конституційний процес деволуції).

Суд Європейського Союзу здійснює нагляд за дотриманням норм наднаціонального права країнами-членами ЄС, тому його рішення мають виконуватися у т. ч. й Парламентом Великобританії. У свою чергу, поки Великобританія залишається договірною стороною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, доти британський Парламент має виконувати всі рішення, які приймаються Європейським судом з прав людини щодо Сполученого Королівства. Оскільки Парламент Великобританії самостійно погодився, прийнявши відповідні статuti, і не скасовує правові норми щодо інституційних обмежень своєї законодавчої влади, принцип парламентського верховенства, з теоретичної точки зору, зберігає свою силу. Таким чином, Суд ЄС та Європейський суд з прав людини наділяються відповідною владою на території Великобританії мовчазною згодою суверена (Королеви-в-Парламенті).

В останні півстоліття у Великобританії почав широко використовуватися інститут безпосередньої демократії – референдум. Практика його застосування дозволяє констатувати, що поступово формується новий конституційний звичай – проведення референдумів у разі вирішення найбільш значущих суспільних питань (конституційні реформи, питання державного ладу тощо). Відзначено, що дана доктрина має незавершений характер, у т.ч. через те, що у Великобританії відсутній статут, який би визначав випадки та процедуру проведення референдуму.

Конституційний процес деволуції забезпечив делегування законодавчих повноважень

британського Парламенту регіональним легіслатурам. *De jure* Парламент Сполученого Королівства має право законодавствувати з питань, які були делеговані, однак *de facto* він може це робити лише у разі надання на це згоди відповідним регіональним представницьким органом (наприклад, конституційна угода Сьюела). Тому зазначені процедурні фактори реально обмежують законодавчу компетенцію Парламенту, хоча формально-юридично в даному контексті конституційний принцип парламентського суверенітету залишається непорушним. Наголошено, що майбутній вихід Великобританії з ЄС призведе до відновлення компетенції британського Парламенту через ліквідацію інституційних і процедурних факторів обмеження парламентського суверенітету, що зумовлені членством Сполученого Королівства в ЄС. Зосереджено увагу на майбутніх тенденціях трансформації статусу Парламенту, а також на доцільності запозичення певних аспектів британської парламентської практики вітчизняною конституційною моделлю.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії як цілісної правової концепції та розкритті кожного його статусного аспекту окремо. Основними науковими висновками, пропозиціями і рекомендаціями, отриманими в процесі дослідження, є такі.

1. У матеріально-юридичному аспекті Парламент Великобританії – це аристократично-представницький, активно-реактивний вищий орган державної влади Сполученого Королівства, котрий діє як легіслатура-арена, що формально-юридично має необмежену компетенцію і функціонує в умовах конституційної монархії та парламентського правління. У структурному плані – це двопалатний, але трьохелементний інститут, який складається з Палати громад, Палати лордів та королеви (Королеви-в-Парламенті).

2. Конституційно-правовий статус Парламенту Великобританії являє собою сукупність політико-правових характеристик, які ґрунтуються на основоположних принципах некодифікованої конституції Сполученого Королівства, містяться в статутному, прецедентному праві, праві ЄС, парламентських звичаях, конституційних угодах та фундаментальних правових трактатах і визначають правову природу Парламенту, його місце в системі органів державної влади, порядок формування, структуру, принципи організації та діяльності, функції та компетенцію, а також особливості його функціонування.

3. Хоча важливими характерними особливостями британської конституції є сталість і спадкоємність, однак слід наголосити, що британська «історична» конституція, доктринальними фундаторами якої були В. Беджгот, В. Блекстон, А. Дайсі, В. Енсон, Е. Коук та ін., нині суттєво змінилася. Фундаментальні трансформації, яких вона зазнала протягом ХХ та на початку ХХІ ст.,

дають підстави стверджувати про формування «нової британської некодифікованої конституції». Ядром цих конституційних змін став саме конституційно-правовий статус Парламенту.

4. Розвиток конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії має перманентно-еволюційний характер і може бути умовно розподілений на шість історичних етапів: 1) 1215–1307 рр. – початок конституціоналізації Парламенту, тобто його інституціоналізації як конституційної установи; 2) 1307–1529 рр. – період становлення і структуризації Парламенту, розвитку парламентської практики, визначення понятійного апарату та боротьби за права внутрішніми парламентськими структурами; 3) 1529–1707 рр. – період жорстких зіткнень між Парламентом та Короною, що призвів до революційних змін не лише в суспільстві, а й у правовому статусі Парламенту; поступовий перехід до дуалістичної монархії та встановлення принципу верховенства Парламенту; 4) 1707–1911 рр. – період гегемонії Парламенту як повновладного законодавчого органу; 5) 1911–2009 рр. – період реформ Палати лордів; 6) 2009 р. – дотепер – період функціонування Парламенту в умовах деволуції та європейської реінтеграції (Brexit). При цьому джерело реформ традиційно знаходилося всередині Парламенту, а не за його межами, а значення Парламенту в державному механізмі ніколи не піддавалося сумніву.

5. Для характеристики конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії визначальне значення має фундаментальний принцип парламентського суверенітету (верховенства Парламенту). Він полягає в тому, що Парламент формально-юридично має право приймати закони з будь-якого питання, а тому володіє виключними законодавчими повноваженнями щодо прийняття, зміни чи відміни будь-яких законів. Іншою важливою характеристикою цього принципу є те, що Парламент Великобританії володіє виключним імунітетом у законодавчій сфері, тобто не існує жодного суб'єкта, який би міг змінити чи скасувати прийняті Парламентом акти. Складовими елементами принципу парламентського суверенітету також є доктрина потенційного скасування закону, принцип мовчазної згоди суверена, правило визнання, які доповнюють розуміння вказаного принципу.

6. Важливе значення для характеристики різних статусних аспектів британського Парламенту мають два інших основоположних принципи некодифікованої британської конституції: принцип верховенства права та принцип поділу влади. Нині вони стали факторами доктринального та конституційно-правового переналаштування ортодоксального розуміння принципу парламентського суверенітету. Саме кореляція принципу верховенства Парламенту з принципами верховенства права та поділу влади є теоретико-конституційним виміром співвідношення і взаємозв'язку Парламенту Великобританії з виконавчою та судовою гілками влади.

7. Мультифункціональність та всекомпетентність Вестмінстерського Парламенту надає йому широкі можливості в управлінні державою, що особливо важливо в умовах дії парламентського правління. З огляду на розмаїття напрямків діяльності британського Парламенту, доцільно їх

класифікувати на основні та допоміжні. Основні функції: представницька, дебатна (функція арени, або як її ще називають, форум нації), контрольна, законодавча, фінансова. Допоміжними функціями британського Парламенту є: зовнішньополітична, установча, квазісудова, інформаційна, освітня.

8. Сукупність проведених від 1997 р. конституційних реформ дозволили Парламенту відновити свій статус центрального елемента Вестмінстерської моделі державно-владного управління. Важливим кроком на шляху відновлення дієвості системи стримувань і противаг, а як наслідок, і балансу між законодавчою владою та виконавчою, став Акт про фіксований строк повноважень Парламенту 2011 року, яким Прем'єр-міністра було позбавлено права самовільно вирішувати питання щодо розпуску Палати громад та проведення загальних виборів до Парламенту. В свою чергу конституційна реформа 2005 року позбавила Палату лордів статусу вищої судової інстанції та сприяла, з одного боку, більш чіткому розмежуванню між законодавчою і судовою гілками влади, а з іншого – зміцненню гарантій незалежності суддів.

9. Усі три елементи британського Парламенту мають відмінний порядок формування: монарх наслідує престол, члени Палати лордів (спадкові пери, довічні пери та єпископи) входять до її складу за своїм спеціальним статусом, а Палата громад є виборною. При цьому на зламі ХХ–ХХІ століть порядок формування складових британського Парламенту був підданий суттєвому реформуванню. Найбільш швидкого й радикального оновлення зазнав найконсервативніший британський інститут – інститут монарха: Акт про спадкування Корони 2013 року змінив кастильську систему на скандинавську і в такий спосіб ліквідував дискримінацію за релігійною і статевою ознаками при наслідуванні британського престолу. Натомість реформа Палати лордів, розпочата ще 1911 р., досі не завершена. Найбільш складно відбувається реформування виборчої системи, що застосовується на виборах до Палати громад: попри загальне невдоволення чинною мажоритарною системою відносної більшості, яка фактично консервує наявну двопартійність, на референдумі 2011 р. більшість виборців проголосували проти її зміни на систему альтернативного голосування.

10. Незважаючи на те, що *de jure* Парламент Великобританії продовжує володіти необмеженою компетенцією, а принцип парламентського суверенітету є непорушним, *de facto* в новітній період положення вказаного принципу трансформувалися під впливом принципів верховенства права та поділу влади, а повноваження Парламенту обмежені внаслідок дії інституційних (Суд ЄС, Європейський суд з прав людини), нормативних (право ЄС, Акт про права людини 1998 року) та процедурних (референдна демократія, конституційний процес деволуції) факторів.

11. Нормативний та інституційний фактори обмеження законодавчої компетенції британського Парламенту є тісно взаємопов'язаними. Право ЄС суттєво обмежило верховенство

Парламенту в законодавчій сфері, що фактично було закріплено Актом про Європейські співтовариства 1972 року, яким Парламент Великобританії інкорпорував в національну правову систему норми права Європейських співтовариств. Разом з тим, за виконанням права ЄС країнами-членами цього наднаціонального об'єднання слідкує Суд ЄС (інституційний фактор), який фактично сформував і захищає примат наднаціонального права над національним. Одним із таких важливих прецедентів є рішення у справі Сімментал (1977 р.). Водночас майбутній вихід Великобританії зі складу ЄС (Brexit) закономірно призведе до ліквідації тих інституційних і процедурних обмежень компетенції британського Парламенту, котрі були зумовлені членством у наддержавному інтеграційному утворенні.

12. Безпосередній зв'язок існує й між іншими нормативним та інституційним факторами. Акт про права людини 1998 року, яким було інкорпоровано положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, забезпечує дію цього міжнародного договору на національному рівні Сполученого Королівства, в той час як Європейський Суд з прав людини стоїть на захисті цієї Конвенції. Разом з тим, у контексті нормативних факторів не слід забувати і про національний Суд Сполученого Королівства, який виступає не стільки гарантом, а скоріше порадником Парламенту в аспекті їхнього дотримання. В аспекті дії Акту про права людини 1998 року національний британський Суд неодноразово приймав «декларацію про несумісність» закону Сполученого Королівства і норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а Парламент, зі свого боку, в усіх нині відомих випадках слідував рішенню судової гілки влади і вносив відповідні зміни в статутне право.

13. На сучасному етапі конституційного розвитку політико-правової системи Сполученого Королівства практика застосування референдної демократії та процесу деволюції є важливими факторами обмеження компетенції британського Парламенту. Вестмінстерський Парламент, як юридичний суверен, у найбільш дискусійних питаннях знімає з себе відповідальність і передає право приймати рішення політичному суверену – народу. Найбільш яскравими прикладами можуть слугувати референдум у Шотландії 2014 р. та референдум 2016 р. з приводу подальшого членства Сполученого Королівства в ЄС. Деволуційні процеси значною мірою обмежують парламентський суверенітет Вестмінстера, надаючи достатньо широкі повноваження національним легіслатурам Шотландії, Уельсу, Північної Ірландії в державному управлінні, зокрема у податковій, фінансовій та інших сферах.

14. Серед можливих напрямків майбутньої трансформації статусу Парламенту Великобританії слід виділити: реформування Палати лордів; зміну виборчої системи на загальних виборах до Парламенту; удосконалення парламентських процедур задля покращення якості реалізації контрольної, законодавчої та інших функцій британського Парламенту; реформування статусу Парламенту в контексті європейської реінтеграції та подальшого проведення деволюції

тощо. Крім того, радикальні кроки в напрямку реформування правил престолонаслідування, виборчої системи, яка використовується на загальних виборах до Палати громад, чи реформування внутрішнього складу Палати лордів можуть спричинити необхідність проведення сукупності інших реформ правового статусу Парламенту.

15. Позитивний досвід удосконалення статусу британського Парламенту має слугувати прикладом при розбудові вітчизняного парламентаризму. Зокрема, в аспекті впровадження в національне законодавство України європейських стандартів парламентаризму доцільним є використання британського досвіду парламентських практик щодо свободи слова, верховенства права, посилення боротьби з корупцією, реалізації цивілізованих правил співпраці більшості й опозиції на основі парламентської демократії, забезпечення суверенності Парламенту. У рамках проведення децентралізації, яка доволі схожа з британським конституційним процесом деволюції, варто здійснити структурну реформу українського Парламенту, трансформувавши його у двопалатний – це дасть змогу представникам регіонів засідати у верхній Палаті. Для більшої дієвості парламентського контролю в Україні пропонується: 1) запровадити щотижневі півгодинні запитання до Прем'єр-міністра (в окремий день) та міністрів Уряду (в порядку ротації) в Парламенті, що забезпечить не лише ефективніший парламентський контроль, а й покращить кооперацію між Парламентом та Урядом; 2) створити систему спеціальних парламентських комітетів відомчого характеру; 3) запровадити посаду парламентського комісара у справах адміністрації; 4) передбачити звітування міністра фінансів в середині бюджетного року про поточний стан виконання державного бюджету. Запропоновано: впровадити можливість поєднувати мандат народного депутата із роботою на посаді міністра Кабінету міністрів; визначити статус парламентської опозиції в Законі України «Про Регламент Верховної Ради України»; посилити дисциплінарні санкції стосовно парламентарів у разі порушення Закону України «Про Регламент Верховної Ради України».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бруслик О. Ю. Виникнення та склад палати лордів Британського парламенту / О. Ю. Бруслик // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 35–41 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_8.pdf.
2. Бруслик А. Функциональная эволюция Палаты лордов британского Парламента / А. Бруслик // *Leges et iura*. (г. Кишинёв, Республика Молдова). – 2014. – № 11/2(275). – С. 25–30.
3. Бруслик О. Ю. Сучасний стан британського парламентаризму / О.Ю. Бруслик // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2015. – Вип. 30. – С. 155–166.
4. Бруслик О. Ю. Деволюція та референдна демократія як фактори обмеження суверенітету Парламенту Великобританії / О. Ю. Бруслик // Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту. Сер. Юридичні

науки. – 2015. – Вип. 4. – Т. 1. – С. 55–60.

5. Бруслик О. Ю. Акти про Парламент 1911 та 1949 років: їх значення та вплив на конституційно-правовий статус Парламенту Великобританії / О.Ю. Бруслик // Наук. вісник Міжнар. гуманіт. ун-ту. Сер.: Юриспруденція. – 2015. – Вип. 17. – Т. 1. – С. 68–72.

6. Бруслик О. Вплив членства Сполученого Королівства в ЄС на компетенцію британського Парламенту / О. Бруслик // Вісник Нац. акад. правових наук України. – 2015. – № 4. – С. 76–88.

7. Бруслик А. Парламент Великобритании и его взаимосвязь с исполнительной властью / А. Ю. Бруслик // Сравнительное конституционное обозрение. – 2016. – № 1 (110). – С. 24–38.

8. Бруслик О. Ю. Конституційно-правова трансформація британської монархії в новітню епоху Єлизавети II (стаття перша) / О. Ю. Бруслик // Вісник Нац. акад. правових наук України. – 2016. – № 2 (85). – С. 133–146.

9. Бруслик О. Ю. Конституційно-правова трансформація британської монархії в новітню епоху Єлизавети II (стаття друга) / О. Ю. Бруслик // Вісник Нац. акад. правових наук України. – 2016. – № 3 (86). – С. 254–265.

10. Бруслик О. Ю. Сучасний стан партійної системи Великобританії / О.Ю. Бруслик // Юридична осінь 2013 року : зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 14 листоп. 2013 р.). – Харків : Право, 2013. – С. 38-41.

11. Bruslyk O. Role Parliament in Political system of Great Britain // Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених: матер. всеукр. конф. – Харків : НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2014. – С. 17-20.

12. Бруслик О. Ю. Сутність британської конституції / О. Ю. Бруслик // Державний суверенітет і народний суверенітет в сучасних умовах: VII Тодиківські читання : зб. тез наук. доп. і повідом. (26-27 верес. 2014 р.). – Харків : Права людини, 2014. – С. 38– 40.

13. Бруслик А. Мониторинг конституционных новостей: Великобритания / А. Бруслик // Сравнит. конституц. обозрение. – 2015. – № 3 (106). – С. 3– 4.

14. Бруслик А. Мониторинг конституционных новостей: Великобритания / А. Бруслик // Сравнит. конституц. обозрение. – 2016. – №4 (113). – С. 5– 6.

15. Бруслик О. Ю. Поняття британського Парламенту / О. Ю. Бруслик // Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у ХХІ ст.: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (29-30 січня 2016 р.). – Запоріжжя : ЗНУ, 2016. – С. 25– 28.

АНОТАЦІЯ

Бруслик О. Ю. Конституційно-правовий статус Парламенту Великобританії. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2017.

Розроблено цілісну концепцію конституційно-правового статусу британського Парламенту, надано комплексну характеристику цього інституту і визначено основні підходи до його вдосконалення з урахуванням сучасних політико-правових реалій. Систематизовано концептуальні аспекти щодо розуміння конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії та з'ясовано його зміст, виявлено закономірності трансформації парламентської моделі Сполученого Королівства. Розкрито особливості функціонування британського Парламенту у Вестмінстерській системі державно-владного управління; виявлено недоліки у механізмі взаємодії Парламенту з органами інших гілок влади, науково обґрунтовано рекомендації, спрямовані на оптимізацію цього механізму.

Визначено тенденції вдосконалення правового регулювання способів формування Парламенту Великобританії та їх вплив на інституційну характеристику британської парламентської моделі. Висвітлено сучасні та майбутні тенденції трансформації конституційно-правового статусу Парламенту Великобританії.

Ключові слова: Парламент Великобританії, конституційно-правовий статус Парламенту Великобританії, парламентський суверенітет, поділ влади у Великобританії, функції британського Парламенту, порядок формування Парламенту, фактори обмеження парламентського суверенітету, Brexit.

АННОТАЦІЯ

Бруслик А. Ю. Конституционно-правовой статус Парламента Великобритании. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2017.

В диссертационной работе разработана целостная концепция конституционно-правового статуса британского Парламента, дана комплексная характеристика этого института, определены основные подходы к его совершенствованию с учетом современных политико-правовых реалий. Систематизированы концептуальные подходы к пониманию конституционно-правового статуса британского Парламента и выяснено его содержание. Определены изменения в научных представлениях о закреплении правового статуса британского Парламента на разных этапах его развития на протяжении XII–XXI вв. На этой основе выявлены закономерности трансформации парламентской модели Соединенного Королевства.

Раскрыты особенности функционирования британского Парламента в Вестминстерской системе государственного управления. Отмечается, что баланс в отношениях между законодательной и исполнительной властью, который был нарушен в XX в., Парламент смог восстановить путем принятия ряда конституционных статутов. Среди способов влияния Парламента на исполнительную власть выделены: реализация Парламентом контрольной функции, министерская ответственность (индивидуальная и коллективная), деятельность официальной Оппозиции Ее Величества и Палаты лордов как сдерживающих Правительство институтов. В свою очередь, исполнительная власть влияет на Парламент с помощью деятельности парламентских хлыстов, лидера Палаты общин, путем разработки законопроектов. Взаимосвязь между законодательной и судебной ветвью власти рассмотрено как практический аспект продолжение доктринальной дискуссии о соотношении принципа парламентского суверенитета и принципа верховенства права. Обосновано, что статутное право имеет приоритет над прецедентным, а Суд не может отменять или пересматривать положения закона на основании несоответствия актов Парламента принципу верховенства права. Суд в Великобритании имеет право: 1) толковать статутное право; 2) квазиконституционного судебного контроля, который проявляется в праве суда выносить «декларацию о несовместимости» Конвенции по правам человека и отдельных положений законов, принятых парламентом (ст. 4 Акта о правах человека 1998 г.; 3) контроля за делегированным законодательством. Охарактеризована функционально-компетенционная специфика Парламента в условиях модернизации конституционной монархии и парламентского правления.

Определены тенденции совершенствования правового регулирования способов формирования Парламента Великобритании и их влияние на институциональную характеристику британской парламентской модели. Освещены современные и будущие тенденции трансформации конституционно-правового статуса Парламента Соединенного Королевства.

Ключевые слова: Парламент Великобритании, конституционно-правовой статус Парламента Великобритании, парламентский суверенитет, разделение власти в Великобритании, функции британского Парламента, порядок формирования Парламента, факторы ограничения парламентского суверенитета, Brexit.

SUMMARY

Bruslyk O.Y. Constitutional and legal status of the Great Britain Parliament. – *On the manuscript.*

Thesis for obtaining the degree of Candidate of legal sciences, specialty 12.00.02 – constitutional law; municipal law. – Yaroslav Mudryi National Law University, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2017.

This thesis is developed to a holistic concept of constitutional and legal status of the British Parliament, a comprehensive description of this institution and the main approaches for its improvement with current political and legal realities are provided. Systematized conceptual approaches to understanding the constitutional and legal status of the British Parliament and its contents revealed. The changes in scientific understanding and securing the legal status of the British Parliament during the XII–XXI century. On this basis, the regularities of transformation of the parliamentary model of the United Kingdom. The features of the functioning of the British Parliament in the Westminster system of state-powerful government; identified weaknesses in the mechanism of interaction of Parliament with the other branches of government, scientifically grounded recommendations aimed at optimizing this mechanism.

The trends of improving regulation methods of forming the British Parliament and their impact on the institutional characteristics of the British parliamentary model are defined. The modern and future trends in transformation of constitutional and legal status of the UK Parliament are shown.

Key words: Great Britain Parliament, constitutional and legal status of the Great Britain Parliament, parliamentary sovereignty, separation of powers in UK, functions of the Great Britain Parliament, the order of formation of Parliament, factors limiting parliamentary sovereignty, Brexit.

Відповідальний за випуск:
кандидат юридичних наук, доцент
О. Ю. Лялюк

Підписано до друку 02.02.2017 р. Формат 60x90/ 1/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 1642

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Україна, 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77